

Vi är romer

CECILIA KÖLJING
MAJA KRISTIN NYLANDER
SOFIA HULTQVIST

LUX

CECILIA KÖLJING
TEXT & INTERVJUER

MAJA KRISTIN NYLANDER
FOTO

SOFIA HULTQVIST
FAKTATEXTER & RESEARCH

LUX

MMXIV

Vi är
romer

**ROMER FOKUS FÖR
NY VÅG AV FRÄMLINGSHAT**

DN 2012-07-21

**ITALIENSK BY PLANERAR
FÖR EN »VIT JUL«**

DN 2009-12-02

**GRANNAR SATTE ELD
PÅ ROMSKT LÄGER**

SYDSVENSKAN 2012-09-29

**DE VILL HA BORT ROMERNA
– MEN NU SLÅR POLISEN TILL
MOT HÖGEREXTREMA
UNGERSKA GARDET**

GP 2009-08-25

PINSAM MUR FÖR TJECKIEN

DN 1999-11-16

**FRANKRIKES LINJE:
HÅLL ER BORTA**

DN 2012-10-25

**MUR STÄNGER UTE
ROMER I SLOVAKISK BY**

GP 2009-11-01

**KOSOVO RENSAS
FRÅN ROMER**

DN 1999-09-22

**ANASTACIAS HEM REVS
AV POLISEN**

EXPRESSEN 2009-04-06

**OCKSÅ SVERIGE
SKICKAR UT ROMER MED
UTLÄNNINGSLAGEN I RYGGEN**

EXPRESSEN 2010-09-07

FÖRORD

Under hösten 2009 påbörjade vi en artikelserie om romers situation i Sverige. Under sommaren hade svenska medier kört flera reportage om romers situation ute i Europa. Vi hade fått läsa om hur romska läger revs i Frankrike och Italien och hur människor förvisades till länder där de var utsatta för förföljelse. Men vi hade ingen aning om hur det såg ut i Sverige. Hur var det egentligen att leva som rom här?

Efter de första intervjuerna med bland andra romska aktivisten Bagir Kwiek stod det klart att det fanns mycket att berätta. Det var som att öppna en kran där berättelserna aldrig ville ta slut.

Efter nästan hundra intervjuer, otaliga timmar av samtal, resor och berättelser ur livet har vi lärt oss saker av varandra och sett fler nyanser av det samhälle vi lever i. Det är dessa insikter och berättelser som vi delar med oss till dig som läser den här boken.

Under tiden vi har arbetat med boken har fattiga EU-migranter blivit ett allt vanligare inslag på svenska gator. Med dem har läget för romer i Europa åter hamnat i hetluften. Mindre känd är situationen för alla de romer som levt här i generationer, som kallar Sverige för sitt hem men ändå bemöts som främlingar.

Romer har levt i Sverige i över 500 år och är en erkänd nationell

minoritet. Ändå utsätts de dagligen för diskriminering och trakasserier på grund av sin etniska tillhörighet. Många förvägras jobb, lägenheter, till och med tillträde till restauranger och affärer. Kunskapen kring romers situation och utsatthet är oerhört bristfällig och mycket behöver göras för att lyfta fram dessa antiziganistiska strukturer i ljuset.

Boken *Vi är romer* är resultatet av ett samarbete mellan romer och icke-romer. Den är tillsammans med utställningen med samma namn en del av projektet *Rom san – är du rom?* som vill synliggöra romers situation i Sverige. Boken bygger på porträtt, faktatexter och intervjuer med människor som inte har någonting annat gemensamt än sina romska rötter och sin romska identitet. Var och en av de intervjuade talar endast utifrån sin egen situation och erfarenhet. De har alla fått berätta sin historia.

Det är hög tid att romer får möjlighet att göra sina röster hörda. Vi är romer är ett steg i det arbetet. Ett stort tack till alla som har berättat.

Cecilia Köljng, Maja Kristin Nylander och Sofia Hultqvist
Göteborg, sommaren 2014

2 KAPITEL I

ATT LEVA SOM ROM

500 år av utanförskap

4 *Är du rom så är du
en viss typ av människa*
Bagir Kwiek

16 *Resande, vad är det?*
Simon Wallengren

22 *Det är så blandade känslor*
Angelika Zitron

28 *Jag slutar inte försöka*
Sylvana Gustavsson

34 *Det är tvärviktigt för mig
att säga att jag är rom*
Danijel Gubic

38 *Jag vill inte vara exotisk*
Nuri Palim

44 KAPITEL II

PORAJMOS

Förintelsen av romer

46 *Jag ska inte sörja lidandet,
jag ska välkomna livet*
Berith Kalander

58 *Romernas Förintelse har
varit okänd alltför länge*
Fred Taikon

64 KAPITEL III

FRÅN PLATS TILL PLATS

Det påtvingade resandet

66 *Man kände sig instängd
när man bodde i tält*
Maria Dimitri

74 *Jag har växt upp i tält,
från plats till plats*
Singoalla Millon

80 KAPITEL IV

ATT INTE FÅ GE LIV

Steriliseringar

82 *De tog ifrån mamma
rätten att ge liv*
Soraya Post

92 *Det är ett stort brott*
Thereza Eriksson

96 KAPITEL V

VIKTEN AV KUNSKAP

Romers rätt till utbildning

98 *Jag känner mig jämställd*
Fatima Miftar

108 *Vem orkar vakna sex
varje morgon och för-
bereda sig för bråk?*
Nenad Nikolic

—

112 KAPITEL VI

DUBBLA ROLLER

Att leva som romsk kvinna

114 *Det gör att jag vill kämpa*
Rosita Grönfors

122 *Jag är en romsk kvinna*
Agnes Lakatos

—

128 KAPITEL VII

ATT BERÄTTA

Tystnaden och synlighetens pris

130 *Stopp världen, jag vill ut*
Diana Nyman

140 *Jag fick aldrig säga det till någon*
Celina Adamsson

—

144 KAPITEL VIII

UPP TILL KAMP

Romsk aktivism

146 *Har du bott i läger, Rosa?!*
Rosa Taikon

164 *Det var då jag blev aktivist*
Wicia Wiszniewski

—

172 KAPITEL IX

FÖDD SKYLDIG

Registrering av romer

174 *Plattfot, men korrekt
som en Östermalmspojke*
Hans Caldaras

184 *Jag är registrerad*
Marika Kaj

188 KAPITEL X

ATT INTE FÅ STANNA

Romer och asyl

190 *Jag vill leva här,
jag vill dö här faktiskt*
Maradona Glogov

198 *Att tappa hoppet,
det påverkar en
våldigt mycket*
Ingrid Schiöler

202 KAPITEL XI

UR HAND I MUN

EU-migranter
och asylsökande

204 *Jag förstår inte varför
vi inte får stanna*
Albert Markovic

212 *Jag har inga
vanliga dagar*
Jonas

218 *Jag har drömmar*
Marius

224 EFTERORD

226 BILDFÖRTECKNING

227 LITTERATUR & KÄLLOR

228 TACK

230 KOLOFON

Rom betyder människa. Keith Palmroths arm.

*Är du rom så är du
en viss typ av människa*

Bagir Kwiek

Bagir Kwiek, romsk aktivist, har nekats jobb och lägenheter, mött fördomar och okunskap, till och med hat, på grund av sin etnicitet. Nu arbetar han hårt för en verklighet där hans barn aldrig ska behöva uppleva samma sak.

Hur är det egentligen att leva som rom i Sverige idag? Bagir Kwick tar ett djupt andetag innan han börjar berätta.

– Det är inte lätt, det har väl aldrig varit lätt. Så länge jag kan komma ihåg så har romer blivit bemötta som den värsta sortens avskum. Folk har förutfattade meningar, antingen döljer du att du är rom eller så säger du som det är och tar reaktionerna i efterhand.

Han utstrålar lugn. Som att det han har varit med om inte längre berör honom. Som att han inte längre förväntar sig mer av samhället. Han berättar bland annat om sin första arbetsintervju.

– Det var på ett hotell här i Göteborg. Intervjun gick jättebra, hon gillade mig. Och så frågade hon mig, bara av nyfikenhet: »Var kommer du ifrån?«. »Jag är zigenare«, som man sa på den tiden. Då sa hon: »Tyvärr, jag har blivit tillsagd att jag absolut inte får anställa zigenare.«.

Det var under slutet av 1980-talet. Liknande saker har hänt flera gånger sen dess. Diskrimineringen sker mer eller mindre öppet. En del säger rakt ut vad de tycker, andra antyder.

– Är du rom så är du en viss typ av människa helt enkelt. Du är en tjuv, en bandit, det går inte att lita på romer, folk vill inte ha med romer att göra.

När du hela tiden blir bemött på det sättet börjar du till slut strunta i allt. Bagir berättar att det är många som ger upp.

– Du ger upp dina drömmar, ditt hopp och dina önskemål om hur du vill att framtiden ska bli, för du ser att du inte har en chans. Och detta är problemet bland många romer. Du blir den omgivningen förväntar sig. Fördomarna blir en självuppfyllande profetia.

Många väljer att inte berätta att de är romer. När staten tillsatte en utredning 2006 – Delegationen för romska frågor – kom de fram till siffror på runt 50 000 romer i Sverige. Men Bagir tror att siffran kanske är dubbelt så stor och att många döljer sin identitet eftersom de är rädda för förföljelse. Många romer har också vänt majoritetssamhället ryggen och håller sig inom den egna gruppen.

– Man ser ju hur det är där ute. Och det gör att vi tyr oss till varandra istället. Det är det enda stället där vi känner trygghet. Man ser att det inte finns någon annan vi kan lita på. Men det är en del i att

Romer

För över tusen år sedan lämnade romernas förfäder Indien. Deras historia har sedan dess kännetecknats av att vara på väg. Ofta har romer blivit förföljda och ivägkörda från plats efter plats. Men inte alltid. I en del länder har romska yrkeskunskaper som hantverk och musik varit uppskattade och efterfrågade. I andra länder har romernas liv präglats av förnedring och slaveri i hundratal år. Idag tror man att det finns cirka 20 miljoner romer i hela världen och att över 12 miljoner av dem bor i Europa.

Ordet »rom« kommer från romernas språk romani chib och betyder människa. »Zigenare« härstammar från det grekiska ordet för kättare och är ett ord som omvärlden satt på romer. Den engelska motsvarigheten »gypsy« myntades eftersom man felaktigen trodde att romer kom från Egypten. De flesta föredrar att bli kallade romer, men inte alla.

Resande, vad är det?

Simon Wallengren

Simon Wallengren är född 1989 och uppvuxen i Mölndal men pluggar just nu kriminologi på Malmö Högskola. När han var 14 år fick han veta att han var resande, något som hade tystats ner under flera år. Då påbörjade han processen med att återta sin förlorade identitet.

»Jag kände tidigt att det var något som inte stämde i min familj. Att de betedde sig lite annorlunda. Att det var någonting som tystades ned när mina svenska kompisar var med.

I samband med att min morfar dog fick jag reda på att jag tillhörde resandefolket. Det kom lite som en chock, jag visste ju inte ens vad en resande var.

Efter det började min mamma öppna sig lite grann. Hon berättade att vi hade ett språk, romani, som hon behärskade. Hon förklarade att vi var tattare, en beteckning hon använde tillsammans med resande. Hon berättade lite mer vad det innebar och hur de äldre hade haft det. Morfars bror blev tvångssteriliserad och mamma och många av hennes kusiner blev barnhemsplacerade. Jag började lägga pussel för mig själv om vem jag var och varför jag hade fått en viss uppfostran. Att man ska vara självständig till exempel. Eller att man ska vara aktsam och värna om sådant som man har.

När mamma och hennes syskon växte upp så var det ett medvetet beslut: 'Nej, nu slutar vi prata om det här och lägger locket på'. Det började gå bättre för min familj. De lyckades skaffa sig saker som morfar inte ens hade kunnat drömma om, egna lägenheter och de fick det bättre ställt. Jag tror helt enkelt att min mamma var rädd för att det skulle förstöras om hon var öppen med sin identitet.

Tycker jag att det var bra att mina föräldrar var så hemlighetsfulla med min kultur? Både ja och nej. Mina äldre syskon fick reda på att de var resande betydligt tidigare. Men jag tror inte riktigt att jag var redo att förstå vad det var förrän jag hade växt upp lite. När jag fick reda på att jag var

resande så berättade jag det för några vänner. Och de blev väldigt nonchalanta mot mig efter det, jag blev mer eller mindre utfryst. Det fanns två andra killar på min skola som var resande, och betydligt mer rädda än vad jag var. En av dem har berättat för mig i efterhand: 'Jag var så himla rädd att det skulle komma ut att jag också var resande'.

Den vanligaste frågan jag får är: 'Resande, vad är det?'. Det jag brukar säga, om jag inte orkar dra en hel historiektion, är att det är de som förut kallades tattare. Och då är nästa fråga: 'Jaha, det trodde jag var alkoholist eller tjuvar'. Och då kanske jag svarar lite hårdare att det är en folkgrupp som kom från Indien från början. Och då kommer ofta frågan: 'Är det samma som romer?'. Då brukar jag för att göra det lätt för folk säga att vi är ättlingar till de första invandrade romerna i Europa. Resandefolket följde samma folkvandring och kom till Sverige på 1500-talet.

Problemet är att man ser alla de romska grupperna som en grupp, vilket vi definitivt inte är. Vi har olika språk och kultur.« ×

»Och då kommer ofta frågan: 'Är det samma som romer?'. Då brukar jag för att göra det lätt för folk säga att vi är ättlingar till de första invandrade romerna i Europa. Resandefolket följde samma folkvandring och kom till Sverige på 1500-talet.«

Resande

De första romer som kom till Sverige på 1500-talet kallas idag resande eller resandefolket. Exakt varifrån de kom eller om alla resande har romskt påbrå är inte fastställt. De har fått utstå många övergrepp genom historien. Hela bostadsområden har blivit nedbrända och de har blivit bortdrivna från sina hem. I lagstiftningen fanns det ända in på 1950-talet ett uttalat förakt för »tattare«. Tvångsterilisering, omhändertagande av barn och placering av skolbarn i hjälpklasser var vanligt. Resande har på senare tid levt ett integrerat liv i Sverige, men många sörjer över att ha tvingats förneka sin kultur. Ett stort antal yngre resande har aldrig fått lära sig resande romani och försöker nu återerövra det. Alla resande kallar sig inte romer utan en del ser sig som en egen folkgrupp.

Sylvana Gustavsson

Jag slutar inte försöka

Sylvana Gustavsson, född 1993, är svensk rom och född och uppvuxen i Göteborg. Medan hennes jämnåriga romska kompisar satsar på äktenskap och familj är hon fast besluten att slå sig in på arbetsmarknaden. Hon har många gånger känt sig diskriminerad på grund av sin etnicitet. Men hon ger inte upp.

»Det känns förvirrande, livet är förvirrande. Sverige är mitt land, jag är dels romsk, dels svensk. Ändå finns det så många som har fördomar mot mig. Det har alltid varit lite krångligt, ända sen jag var liten. Man blir kallad 'jävla zigenare' hit och dit. Så det var väldigt svårt i skolan. De skrev till mig på Internet, »jävla zigenare, ni bara snor«. Det är väl bara det där de får i sig, de vet inte något om romer.

När jag började i åttan blev det bättre. Jag växte liksom upp och tänkte 'jag bryr mig inte mer'. Jag sa ingenting till lärarna längre, det hjälpte inte, för det har jag gjort i alla år. De kommer med sina mobbteam och pratar, men inget förändras. Så jag tröttnade, jag brydde mig inte om dem, och de slutade. Vad jag har hört så var det likadant när mina föräldrar gick i skolan. Min mamma blev också mobbad när hon var liten, hela tiden.

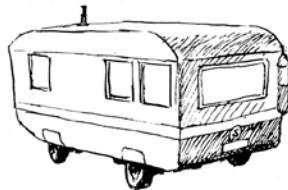
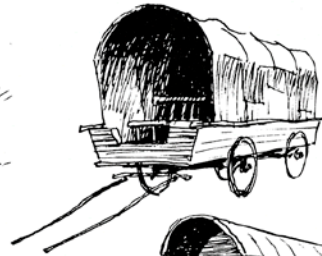
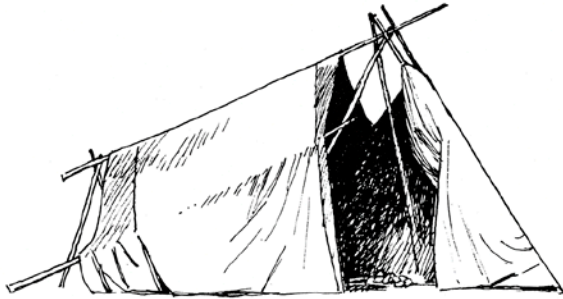
Det händer att jag vill undvika att säga att jag är rom. Jag säger det inte automatiskt, men om någon frågar: 'Var kommer du ifrån?', då ljuger jag inte. Därför har det varit svårt på praktikplatser till exempel. Första praktikplatsen hade jag för två, tre år sedan i en klädaffär. På en lunchrast frågade en mig var jag kom ifrån, och jag berättade. 'Jaha, okej', så var det inte mer med det. Dagen efter säger chefen till mig: 'Kom in här på mitt kontor. Jag tycker att du ska sluta nu, här och nu.'. 'Jaha, okej, har jag gjort någonting fel?' 'Nej, du har jobbat jättebra'. 'Jaha, men vad är det som är problemet då?' 'Nej, det känns bara inte bra det här.' Och då hade vi ett kontrakt

»Varje gång jag är i en affär så följer vakterna efter mig överallt. Så där tröttnar man. Att det fortfarande ska vara såhär nu.«

på att jag skulle jobba där i en månad. Men jag hann bara jobba där i en vecka. Och efter ungefär ett år blev det likadant på nästa praktikplats.

Mitt mål nu är att få ett fast jobb i en klädaffär. Men det känns tveksamt. Jag har sökt så många jobb, skickat CV, frågat. 100 eller 200 butiker kanske. Men jag kommer ingenvart. Praktik kan vara svårt att få och när man väl får tag i det kan de bara kasta ut en hur de vill. Och på nästa intervju kanske de frågar: 'Jamen varför fick du så kort tid på den praktiken?'. Så nästa gång vet jag inte om jag ska säga att jag är rom.

Ibland blir jag lite nere. Om man träffar nya kompisar, då är det okej, de flesta har ju accepterat det. Men typ när jag är ute på stan. Varje gång jag är i en affär så följer vakterna efter mig överallt. Så där tröttnar man. Att det fortfarande ska vara såhär nu. Men det är jättestor skillnad om man tänker på 1960-talet. Romer fick inga lägenheter och fick inte gå i skolan, det var jättesvårt överallt. Allt är ju mycket lättare nu på ett sätt. Och även om det är svårt så slutar jag inte att försöka.» ×

Slut på resandet

Först på 1960-talet, efter stora protester ledda av Katarina Taikon, fick romer möjlighet att flytta till fasta bostäder. I och med massproduktionens genomslag under mitten av 1900-talet minskade efterfrågan på traditionella romska yrkeskunskaper och det gick inte längre att försörja sig på det kringresande livet. Rätten till fasta bostäder kom först efter många år av misär i permanenta läger i städerna.

Det är ett stort brott

Thereza Eriksson

Thereza Eriksson är romsk aktivist och dotter till Soraya Post. Hennes mormors historia har färgat även hennes liv och hon tror att det kommer dröja ytterligare några generationer tills romer känner sig jämlika.

Hur har du uppfattat det som hände din mormor?

–*Hon födde min mamma 1956 och sen min morbror 1958. När hon blev gravid igen fick hon en förkylning och besökte sjukhuset. Då uppmärksammade de att hon var gravid i sjunde månaden och gav henne ett ultimatum: Om hon inte skrev på ett papper att de fick göra abort så skulle hon förlora de två barnen hon redan hade. Välj de två barnen du har eller barnet som du väntar. Hon beslutade ju då självklart att behålla de barn hon redan hade och skrev under. Men vad de inte informerade henne om var att när de gjorde den här tvångsaborten så gjorde de också en sterilisering.*

Varför gjorde de så?

–*Det finns ju inget riktigt svar på det. Jag ser det som en snyggare variant av vad Hitler använde sig av; en utrotningspolitik helt enkelt. Om man steriliserar romska kvinnor så föds det inga romska barn. Och de som redan lever blir gamla och dör.*

Var det någonsin uttalat, var det en generell policy?

–*Det fanns väl en dold policy. Det måste ha funnits eftersom det finns så många fall. Och samtidigt som romska kvinnor tvångssteriliserades så tvångslobotomerades romska män. Det är ett stort brott. Och det har följt med. Min mamma har växt upp med det här. Och min mormor är över 70 år och sitter än idag och tänker på det. De var såpass vänliga efter aborten att de informerade henne om att det var ett gossebarn. Hon funderar fortfarande på om hon har en son någonstans, förlöser man ett barn i sjunde månaden så kan det ju överleva.*

Hur påverkas de yngre generationerna av det som har hänt?

–*Människor som har varit med om det här lever fortfarande, tvångssteriliseringar och lobotomeringar pågick ända in på 1970-talet. Och de förmedlar*

budskapet till yngre generationer. Rädslan för sjukhus, rädslan för myndigheter, rädslan för sociala myndigheter på grund av alla tvångsomhändertaganden av romska barn. Det är detta som gör att det finns ett så stort glapp. Och det är det vi romska aktivister jobbar med, att bygga upp förtroendet mellan romer och majoritetssamhället.

Hur är det att leva som rom i Sverige idag?

– Det har blivit bättre. Men det är långt ifrån bra. Det är en lång väg kvar tills romer blir jämställda majoritetsbefolkningen. Många fördomar lever kvar, diskrimineringen gentemot oss är fortfarande otroligt stark. Det gäller både utbildning och på arbetsmarknaden. Har du inte samma möjligheter till utbildning och arbete som övriga befolkningen så hämmas människan. Det gör att glappet och utanförskapet förstärks.

Hur känner du inför framtiden?

– Än så länge kan vi skatta oss lyckliga över att vi bor i Sverige. Men det finns en stark oro. Jag känner oro som rom så länge mitt land inte väcker opinion och ställer sig emot de övriga EU-länderna på ett starkare sätt. Och vi har faktiskt en ganska mörk historia även här vad gäller behandlingen av romer. Man säger att man inte ska titta bakåt utan se framåt men historien bygger människan. Och den förföljer en tills man ser såpass stora förändringar att man kan lägga historien bakom sig.

Vad kan göras för att förbättra situationen som den är idag?

– Vi måste arbeta från båda håll och förändra både majoritetssamhällets och den romska minoritetens syn på varandra. Vi är på god väg, det har hänt saker. Romer har börjat organisera sig och arbetar numera med de här frågorna. Om inte någon lägger krokben eller bygger upp nya murar och stänger dörrarna så går vi åt rätt håll. Jag ser ljus på framtiden. Kanske kommer inte mina barn men deras barn att kunna känna sig jämlika. ×

Arbetsfördelning

Innan romer i Sverige blev bofasta försörjde många kvinnor familjen genom musik, spådom och försäljning. Det var inte helt ovanligt att kvinnor var huvudförsörjare och hade en aktad ställning i gruppen. Många romer uttrycker att kvinnans ställning försvagades när man blev bofast och många kvinnors inkomster försvann genom att de förväntades söka anställningar istället för att driva egen näringsverksamhet. De beskriver även hur romska kvinnor utsätts för en mångdubbel diskriminering: som romer, som kvinnor och som fattiga.

Maria Taikon uppträder med saxofon 1943.

Jag är registrerad

Marika Kaj

Marika Kaj föddes 1983 i Bredäng i Stockholm och bor numera i Göteborg med sin man och sina två söner. Hon arbetar på Göteborg stadsmuseum och är guide i utställningen Vi är romer. År 2013 fick hon reda på att både hon och hennes två barn var med i Skånepolisens register över »Kringresande«.

»Jag har aldrig gjort någonting kriminellt i hela mitt liv. Ändå hette jag 'Gipsy Girl', tjuven, i skolan. Det var jag som tog alla pennor och sudd. Fast jag var väldigt noggrann med att min mamma skulle gå och köpa speciella pennor och sudd som luktade gott, såna som man skulle ha. Folk sa hela tiden: 'Nämen Gipsy Girl, du har väl tagit alla pennor nu', Gipsy Girl hit och dit. Jag skrattade åt det för jag trodde att det var helt okej. Det var ju aldrig någon som stoppade dem.

Registret kom året efter 500-årsjubileet. I september. En måndag kommer jag ihåg. Jag glömmet aldrig den dagen.

Jag vaknade på morgonen och satte på Tv:n. Vi satt och åt frukost med barnen när de säger: 'Mamma, de pratar om romer igen'. De sa något om ett register i Skåne. Men jag var inte mottaglig för jag är så van vid att det hela tiden handlar om romer i Europa, fattiga EU-migranter och så.

När jag kom till jobbet på Göteborgs stadsmuseum var det fullständig kaos. Alla var helt hysteriska, jag fattade inte vad som har hänt. En kollega sa att media är på väg och då fick man ju ställa om direkt, vad är det som har hänt? 'De har registrerat 4 000 romer i Skåne.' Jag tror att jag omedvetet backade tillbaka. För jag blev rädd. Ska jag fly nu, vad ska jag göra? Är de på väg hit för att hämta mig?

Det gick flera dagar, sen fick vi ett nummer dit alla kunde ringa och kolla om de var registrerade eller inte. Vissa sa att man kanske registrerade sig själv genom att ringa.

Jag ringde för mig själv och mina barn. De tog våra personnummer och efter tre veckor kom det där jävla brevet där det stod att jag är registrerad. Och mina två barn också. Det blev ett slag i ansiktet – här har jag haft ett normalt liv, skaffat familj, tagit igen skolan, varit en bra mamma, kommit upp mig, kommit ut i arbetslivet, gjort allt som står i min makt. Och till vil-

ken nytta? Sen var det bara 'Marika Kaj och hennes två barn som är minderåriga är lika med kriminella'. Skit i mig, tänkte jag. Jag är 30 år, jag har mitt jobb, jag klarar mig. Men pojkarna? Ska de gå runt och vara med i något polisregister? De har inte ens blivit vuxna ännu. Och de är redan dömda.

Jag ville inte jobba mer. Jag hamnade i en jättejobbig svacka och försökte förneka allt för mig själv. En dag när jag kom till jobbet frågade en kollega: 'Hur mår du, Marika?' och då började jag gråta. Det bara brast för mig. Jag sa: 'Jag orkar inte. Jag skiter i det här. Jag tar inte en enda visning till. Jag tänker inte prata med någon om min historia mer.'. I månader hade jag delat med mig av mig själv till människor som jag aldrig hade träffat förut. Jag hade fått folk att börja gråta, vissa hade kommit fram till mig efteråt och tackat. Vad hade jag fått ut av det?

Det finns en vision om att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha lika rättigheter som alla andra. Det tycker jag är ganska förstört nu. Den personen kan ju lika väl vara registrerad.

Det känns som att hälften av Sverige accepterar oss, hälften inte. Samtidigt händer bra saker. Som den romska tjejen som tiggde utanför en mataffär i Majorna i Göteborg och fick vatten slängt över sig. Det var ju massor av människor som demonstrerade för henne. Förstår hon hur mycket folk hon har på sin sida? Det är en häftig känsla. Det finns bra människor.« ×

»Det blev ett slag i ansiktet – här har jag haft ett normalt liv, skaffat familj, tagit igen skolan, varit en bra mamma, kommit upp mig, kommit ut i arbetslivet, gjort allt som står i min makt. Och till vilken nytta?«

*Jag förstår inte varför
vi inte får stanna*

Albert Markovic

Minns du de apatiska barnen? När de försvann ur media ebbade diskussionen sakta ut. Men nya fall kommer hela tiden. Och många av dem är romer.

I en säng på Västra vägen i Mariestad ligger en 16-årig flicka i fosterställning. Hon får mat via sond och har inte pratat på en månad. Familjen hotas av utvisning till det land där hon förföljdes och traumatiserades. Som romer från Serbien har de inte tillräckliga asylskäl för att få stanna i Sverige.

– Jag håller på att bli galen av stress. Vi äter inget, vi sover knappt. Vi är så rädda, säger hennes pappa Albert Markovic.

Albert och hans fru kom till Sverige med sina tre barn 2010.

– Vi kommer från Serbien men vi är inte serber, vi är romer. Situationen är väldigt dålig för romer i Serbien. Romer får inga jobb, ingen hjälp, ingenting. Det är mycket diskriminering.

Under Balkankriget flydde familjen till Tyskland eftersom Albert inte ville bli inkallad.

– Vi ville inte kriga för någon. Jag ville inte döda någon, för vad? För vem? Så jag sa: »Vi måste lämna Serbien«.

När kriget var över lovade regeringen guld och gröna skogar för dem som återvände.

– Milosevic lovade att allt skulle bli bra, ingen diskriminering, att vi skulle få hjälp, jobb och att romska barn skulle få skolgång och trygghet precis som alla andra. Men det var inte sant.

Familjen flyttade tillbaka till Serbien 2004. Albert började söka jobb men fick inget.

– Hur skulle jag kunna bygga ett liv för mig och min familj i Serbien utan en inkomst? Alla frågade varför vi hade flytt och inte stannat kvar för att kämpa med folket. Men jag ville inte dö för någon utan att veta varför. Och jag måste säga att Serbien inte är mitt land. Den

»En dag ringde läraren. 'Albert din dotter gråter, är någonting fel? Hon är väldigt rädd, vad är det som händer med Anabela?' Vi åkte till skolan och Anabela sa att de tre killarna var tillbaka för att skrämma henne, 'de kommer döda mig'.«

serbiska staten har aldrig gett oss någonting.

Strax därefter började Albert märka att allt inte stod rätt till med hans äldsta barn.

– Anabela var väldigt utsatt. Det var tre killar som var på henne och det var ingen som gjorde något. Efter det kände vi att vi inte var trygga där, vi var tvungna att fly. Jag hade hört om Sverige, för mig lät det som det bästa landet i världen. I Sverige fanns det trygghet för barn, för kvinnor, för hela familjen. Så jag sa: »Vi flyr till Sverige«.

I Sverige blev livet snabbt bättre. Men efter en månad började Anabela uppvisa tecken på depression.

– Hon hade börjat i gymnasiet och en dag ringde läraren. »Albert din dotter gråter, är någonting fel? Hon är väldigt rädd, vad är det som händer med Anabela?« Vi åkte till skolan och Anabela sa att de tre killarna var tillbaka för att skrämma henne, »de kommer döda mig«.

Från den dagen blev det en återkommande vanföreställning.

– Hon var rädd hela tiden, hon trodde att någon skulle komma hit och skada henne, att någon följde efter mig när jag var ute, att någon var inne i lägenheten.

Anabela fick en remiss och under lång tid träffade hon olika läkare, psykologer och psykiatriker. Men de kunde inte säga var problemet låg. Man provade flera olika mediciner men inget tycktes hjälpa, Anabela blev bara sämre och sämre.

– Vi bad hela tiden om en annan läkare, en specialist. Någon måste ju kunna berätta för oss vad som händer med vår dotter.

Tillslut lämnades Anabelas fall över till en verksamhetschef inom barnpsykiatrin. Hon lades in och fick diagnosen psykos. De fick också höra att hon hade fått felaktig medicinering under hela sin tidigare behandling. Hoppet om att bli beviljade uppehållstillstånd på grund av dotterns kritiska sjukdomsläge växte. Men Migrationsverket ifrågasatte varför psykosen inte konstaterats tidigare eftersom Anabela hade varit under utredning under flera år.

– Jag tycker inte det är en fråga för oss, vi är hennes föräldrar. Det är en fråga för läkarna. Jag vet ju inte. Det var inte jag som sa att Anabela har en psykos, det var läkaren.

Trakasserier

Rasistiskt våld mot romer har sedan 2006 ökat i hela Europa. I fler och fler europeiska länder angriper extremistgrupper romer både verbalt och fysiskt. Få blir åtalade för brotten. Relationerna mellan romer och polisen är dåliga i många europeiska länder. Romer trakasseras ofta av polisen och har svårt att få hjälp att skydda sig mot våldet.

Under de senaste tio åren har många romska EU-medborgare sökt och beviljats asyl i Kanada för att slippa undan den diskriminering och förföljelse som finns i Europa.

Romer vräks från sitt läger i Helenelund, Sollentuna 2014.

Vi är romer

Cecilia Köljng

TEXT & INTERVJUER

Maja Kristin Nylander

FOTO

Sofia Hultqvist

FAKTATEXTER & RESEARCH

Ingrid Schiöler

SAKKUNNIG

Bagir Kwiek

SAKKUNNIG

Nuri Selim

SAKKUNNIG

Kerstin Sjöden

REDIGERING

Theodor Jikander

FÖRLAGETS REDAKTÖR

Theodor Jikander & Eric Palmér

GRAFISK FORMGIVNING

NÅGRA AV NAMNEN I
BOKEN ÄR FINGERADE

ISBN
978-91-980448-6-7

ANDRA
UTGÅVAN

FÖRSTA
UPPLAGAN

TRYCKT I
TJECKIEN 2014

BILDERNA, TEXTEN OCH DEN GRAFISKA
UTFORMNINGEN I DENNA BOK ÄR UPP-
HOVSRÄTTSLIGT SKYDDADE ENLIGT
SVENSK OCH INTERNATIONELL LAG.
UPPHOVSRÄTTEN TILLHÖR RESPEKTIVE
UPPHOVSMAN OCH LUX FÖRLAG. NYTTJAR
NI CITATRÄTTEN UPPSKATTAR FÖRLAGET
ATT BLI INFORMERAT OM ANVÄNDNINGEN.

LUX

© 2014

Cecilia Køljin är journalist och redaktör med mångårig erfarenhet av journalistiskt arbete kring rättighetsfrågor, bland annat utifrån genus och etnicitet. Hon har gjort ett flertal internationella reportageresor till bland annat Kenya, USA och Indien. De senaste åren har hon fokuserat på att skildra vardagen för romer i Sverige.

Maja Kristin Nylander är fotograf och bildkonstnär. Hon har skildrat romers situation i Sverige och Europa i flera utställningar och reportage. Hon har bland annat ställt ut på Bohusläns museum, Black Door Gallery och Arbetets museum. Hon har tidigare gett ut fotoböckerna *Syskon* (2004) och *Det är vi som är dom* (2013).

Sofia Hultqvist är journalist inriktad på grävande journalistik och projektledning kring globala rättvisefrågor och miljö. Sofia driver idag researchbyrån Factwise. Hon har under flera år arbetat tillsammans med romska aktivister för att motverka antiziganism. Sofia har tidigare arbetat på Sveriges Radio som reporter och programledare.

»Fram till väldigt nyligen hade inte romer egna representanter som kunde föra deras talan. Det har alltid varit någon som har talat för romernas del. Vi har aldrig fått den möjligheten själva.«

Thereza Eriksson

I boken Vi är romer möter du personer som berättar om hur det är att vara rom i Sverige idag. Alla talar utifrån sin egen situation och sina egna erfarenheter. Det finns inte ett sätt att vara rom på, det finns flera. Trots århundraden av motgångar ger de aldrig upp.

Det är hög tid att romer själva får berätta sin historia.

Cecilia Köljing, Maja Kristin Nylander och Sofia Hultqvist är några av initiativtagarna till utställningen *Vi är romer* som blev utsedd till årets utställning 2013. 2014 belönades de med Pennskaftspriset.

LUX

978-91-980448-6-7

